

Јована Ј. Војводић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Студенткиња докторских студија
jovanav997@gmail.com

УДК: 821.163.41.09 Pandurović S.
doi: 10.19090/zjik.2022.175-187
прегледни научни рад

СИМА ПАНДУРОВИЋ КАО КРИТИЧАР У ЧАСОПИСУ *КЊИЖЕВНА НЕДЕЉА*

САЖЕТАК: Од почетка излажења часописа *Књижевна недеља*, Сима Пандуровић редовно се јављао чланцима из области књижевне и, у мањој мери, позоришне критике, као и својим поетским саставима. Присутност Пандуровића у часопису, међутим, подразумевала је три важна одређења, од којих је прво, улога уредника, вероватно мање познато у односу на његов песнички и критичарски рад. Та су поља деловања својим садејством заправо учинила да његова књижевна делатност буде проширена и додатно сложенија, чиме је и Пандуровићев лик у историји српске књижевности могуће сагледати целовитије, а радом ће се оно покушати осветлети.

Кључне речи: Сима Пандуровић, *Књижевна недеља*, критика, уредништво, поезија

Познато је да је крај деветнаестог и почетак двадесетог века у српској књижевности обележила појава модернистичких тенденција. Уколико бисмо били у потпуности привржени прецизности, рекли бисмо да је то заправо период када се модерно помаља и почиње да живи напоредо са оним што се већ тада сматрало традиционалним. У таквим, такорећи, околностима, настао је часопис *Књижевна недеља*, у чијој је садржини видан траг тог двојства. Њу је покренула група младих писаца незадовољних традиционалним токовима у српској књижевности и схватањем модерне књижевности чији су заговорници били окупљени око *Српског књижевног гласника* (Протић 1991: 253).

Књижевна недеља значила је као простор који је везао два имена српске модерне, и то безмало највећа. Само прегледом садржаја листа, може се лако закључити о коме је реч. Како се у Протићевом раду наводи (1991: 258) да се Дисови песнички почеци могу везати за *Књижевну недељу*, тако се може рећи да је Пандуровићево бављење књижевном критиком започето у поменутом часопису. Да је постигла само ово, *Књижевна недеља* имала би довољно повода да јој се призна да је учинила много. Лист је објединио два

песника на начин другачији од онога по којем их познајемо, иако су обојица објављивали своју поезију на овом месту. Дужност уредника припала је обојици (од 19. броја) и то међусобно садејство остало је као лепа особеност не само *Књижевне недеље*, већ и са становишта књижевне историје гледано.

Пандуровићу ово није било прво нити једино искуство уредништва, будући да је, тада као млади студент филозофије, радио на часопису *Покрет*, покренувши га 1902. године са неколицином интелектуалаца међу којима су били Светислав Предић, Милан Димовић, Раша Здравковић и др. Након Првог светског рата покренуо је часопис *Мисао*, истовремено га уређујући са Велимиром Живојиновићем Масуком. Њихова заједничка сарадња, кроз седам штампаних бројева, трајала је до 1922. године. У годинама које су уследиле, и Живојиновић и Пандуровић наставили су да обављају исти посао, али сада независно један од другог.

Премда испод уводног текста *Књижевне недеље* стоји потпис „Уредништво“, јасно је, према изнетим ставовима, да се иза њега понајвише крије сам уредник, Сима Пандуровић. *Наша реч*, како гласи наслов, програмско је образложење часописа чији је први број изашао 10. октобра 1904. године у Београду на чијем је почетку дато објашњење разлога његовог покретања. Наиме, оно је последица осећања потребе да се то учини будући да се многи књижевни листови недуго након покретања, гасе, и то не због својих извесних слабости, већ због чињенице да, нажалост, већина читалаца није писмена, а није ни обавезана да чита, те тако нестаје основна сврха штампања. Осим тога, проблем који настаје са књижевним часописима потиче од тога што се природа књижевности битно разликује од особина карактеристичних за науку, па самим тим има и другачију природу. У том смислу, *Књижевна недеља* одређује себе као чисто књижевну. У тексту се унапред даје на знање да неће бити (као што је то у неким другим часописима) повлађивања ауторитетима који би се могли снисходљивошћу умолити од стране аутора слабих квалитета за штампање својих прилога, јер таква пракса у књижевности твори двоструку и прилично велику грешку. Са једне стране, читаоцима се нуди материјал који не поседује никакву или врло оскудну уметничку вредност (те се проблем образованости проширује јер нема могућности да се заснива и развија на квалитетном штиву), а са друге, штива квалитетнијих писаца се запостављају (јер писци остају по страни, сматрајући да њихова реч треба да буде искључиво на папиру, а не додворичка). Дакле, императивно се залаже за разграничавање научног од књижевног, јер интересовање за једну науку, не повлачи за собом нужно

склоност ка другој. Уреднички се програм првенствено опредељује за квалитетну књижевност, била она оригиналног или преводног карактера, не дајући предност чак ни домаћој уколико је лошија од стране. Најважнија одредба тицала се онога што је поменуто на почетку овога рада, а то је однос између модерног и традиционалног, односно настојања да се старо не потцењује нити прецењује и да будући одабир прилога буде искључиво утемељен на књижевним мерилима.

У истом броју, у рубрици „Критике“,¹ која ће иначе постати стална, Пандуровић (потписан С. Пан.) се представио критиком, и то не књижевном, већ позоришном,² где негативно оцењује Чеховљево, данас мање познату драму *Лабудова песма*. Он, наиме, критикује сентименталност теме мизерије глумачког позива, али и незанимљивост самог комада који је то постао „неоригиналном пишчевом тежњом за оригиналношћу“ (Пан. 1904а: 11–12). Исто тако ни о Тургењеву нема нарочито повољан суд, и оцењује његов *О туђем хлебу* као комад који није донео ништа ново. Видљиво је, према овоме, да је оригиналност, пре свега тематска, неопходна да би дело за Пандуровића могло бити оцењено као ваљано.

Прва у низу књижевних критика штампана на насловној страни трећег броја *Књижевне недеље* је текст о Милораду М. Петровићу Селјанцици. Пандуровић је, као у претходној, прилично оштар и своје жустре речи не користи само да би њима указао на одређене песничке слабости, које би могле сасвим извесно да се пронађу, већ на безвредност његове целокупне поезије: „Без талента, без знања шта је то поезија, без осећања, без маркантних импресија“ (Пандуровић, 1904в: 25). У оквиру ове критике, Пандуровић је нашао за сходно да помене какво стање влада по питању читалачког укуса, нарочито када се зна да велика већина није образована на начин да спозна квалитетну књижевност и као такву је разликује и одваја од оне која то није, и управо у томе види се сличност са гледиштем из програмског увода часописа према којем можемо рећи да је

¹ На њој су радили, сем Пандуровића, Павле Нешић, Димитрије Фртунић.

² Познато је, иначе, да је Сима Пандуровић написао три књиге критика: *Огледи из естетике* (1920), *Разговори о књижевности* (1927), *Богдан Поповић* (1931), али је мање познато да се критичким радом почео бавити много раније, пишући критике у часописима. После Првог светског рата, када су зачете авангардне тенденције у нашој књижевности, Пандуровић се критички постављао према њеним представницима (в. Тешић 1991: 68–83).

највећи ауторски удео текста имао управо Пандуровић. Он, наиме, осећа одговорност према томе и сматра да је читалачка публика та која подржава и чини да књижевност опстаје, и из тог разлога се не сме обмањивати, што конкретно у случају Милорада Петровића значи да га сматра добрим песником. Највише му, чини се, замера на томе што је код њега све народно и то на начин да је унижено, сувише банално и лишено високих естетских вредности. На неки начин се Пандуровић кроз Сељанчицу полемише са традиционализмом, као темељу из ког је поникла народна песма, коју издваја у односу на уметничку (песму), наглашавајући да Петровићеви стихови не могу да пореде са народном књижевношћу која поседује вредност, за разлику од његових. Ако погледамо овакве ставове, постаје јасно да је Витошевић био у праву када је записао да се у оцењивању писаца лист везао за зазирање Љубомира Недића од свега што је народно (Витошевић 1985: 331) и тако му, метафорички речено, постао привржен у осуди те особености. Ово, међутим, није био једини пут када је Пандуровић такорећи негирао вредност овог песника. У 15. броју, у оквиру подуже критике под насловом *О представницима данашње српске књижевности*, потврдиће свој, и више него афимативни став поводом безначајности Петровићевог рада у књижевности, наводећи истоветан разлог као у првом тексту. Док је Пандуровић и више него снажно спочитао рад овог песника, *Босанска вила* је у првом броју 1907. године на насловној страни штампала текст о Петровићу у којем стоје похвале његовом песничком сензибилитету тоpline и изражајности (Вл. 1907: 1), уопште један позитиван утисак о раду на књижевном пољу.

Делом се ова критика може сматрати и Пандуровићевим изношењем става поводом односа традиционалног и модерног, при чему треба имати на уму да он нипошто не оспорава значај прошлости, већ говори о томе да је садашња уметност другачија и да као таква има засебне критеријуме.

Настављајући да пише у критичарском духу, Пандуровић се јавио недуго потом, у децембарском броју часописа, али не у духу књижевне, већ поново позоришне критике где је говорио о чувеном глумцу Милораду Гавриловићу. Сима Пандуровић иначе сматра да се, прилично обилно писана, позоришна критика углавном свела на препричавање драмских комада или оцењивање глумца на основу личних симпатија, тј. несимпатија, уместо на важност улоге, лепоту њене одиграности (Пандуровић 1904г: 97). За Гавриловића каже да је један од најистакнутијих глумаца београдског позоришта који је то постигао захваљујући тежини својих улога,

разноврсности репертоара, а највише захваљујући своме темпераменту. Уз то, хвали се његова способност да истински разуме јунака, па према томе и успе да прикаже лик. Истина, замера му извештан број особина, што критику у некој мери чини објективнијом. Успешност његовог играња на позорници одраз је талента и то у оном смислу да Пандуровић полази од основаног становишта који подразумева суштину глумца, а то је пре свега његова урођена склоност ка тој уметности.

Обиман и објављиван у наставцима, међу критичким текстовима, као најважнији издваја се *О представницима данашње српске књижевности*, будући да је у њему првенствено Пандуровићев став поводом смисла критике, која није сврсисходна искључиво књижевности, већ поседује шири значај, пре свега национални: „представници једне књижевности престављају, у исто доба, културни ниво онога народа у коме су, и донекле, вредност егзистенције тога народа“ (Пандуровић 1905а: 134). Супротно увреженом мишљењу, да се о савременицима не може изрећи објективан суд, Пандуровић то чини. Иако не залази дубље у тематику, он сматра да такав став имају они који су присталице тога да се за меродавну критику дела писца мора познавати и биографска страна, контекст и време у којем је стварао, и јасно себе ставља на супротну страну, оних који се усредсређују искључиво на дело писца, те тако заступају чисто књижевно гледиште. Упознат са програмима књижевности у различитим образовним установама (гимназије, Велика школа) где се књижевност проучава само до одређених граница, без проучавања савремених аутора, утисак Пандуровићевог незадовољства чини се да је и оправдан и лично мотивисан. Стављајући себе у позицију онога чија је дужност да о књижевности говори тако да је учини бољом, односно што бољом, каже:

Кад би развитак једне књижевности био спонтан, зависио само од оних који пишу, онда би свака књижевна појава била само појава, без нарочите зависности од спољних околности у којима се књижевност развија; онда, у строгом смислу, не би ни требало о њој критички говорити, јер се на њој ништа не би могло поправити (Пандуровић 1905а: 1).

Писац је свестан да је српској књижевности критичко сагледавање неопходно јер су историјске и друштвене околности условиле њен отежали развој који је управо због тих чинилаца видно спутан. Књижевности се, зато, мора поставити правац. Читалачка публика не познаје критеријуме на основу

којих би могла да процењује вредност дела, а писци без материјалне потпоре и „помоћи савесне критике“ (Пандуровић 1905а: 2) напосто бивају препуштени самосналажењу, не дајући предност естетским начелима уметничког дела, већ пишу стихијски и без претендовања да штиво буде квалитетно. Искористићемо прилику да споменемо текст Артура Шопенхауера који је у преводу Петра Нешића штампан у истом броју *Књижевне недеље* (број 13, 2. јануар 1905, 10–11) у којем се говори о сличној дихотомији писаца. На једној страни су они који пишу „ради саме ствари“, а наспрот њима они „који пишу ради писања“ (Шопенхауер 1905: 10). О овој другој скубини Шопенхауер говори тако што наводи карактеристике по којима се одликују и препознају, док су у првој, они чија дела у књижевности значе као вредност.

Позивајући се на имена која су од поменутог манира одступила, на првом је месту поменут Лаза Лазаревић и то у својству истинског приповедача у српској књижевности са запаженом маном у томе што је био прилично неплодан писац. После њега, каже Пандуровић, српска приповетка добила је два главна правца, од којих је један био окретање сеоском приповедању, а други провинцијалном, односно урбаном, градском. Кад је реч о сеоској приповеци, једини који се помиње јесте Јанко Веселиновић за којег се држи да је и једини њен представник, али не и истински најбољи (Пандуровић 1905а: 2).³ Оно што му Пандуровић на неки начин спочитава јесте писање о средини према којој се не гаји истинско одушевљење, а то је оно што очигледно мора да постоји како би дело било вредно. Нужно је, другим речима, осећање које не представља само главнину лирике, већ и прозних радова који се, уколико то осећање поседују, могу позитивно вредновати: „Објективизам је у уметности, ако не немогуће оно, свакако, врло узан. Субјективизам, а њега нема без симпатија или антипатија, владао је увек и данас влада у правим уметничким делима“ (Пандуровић 1905а: 2). Повољнији, али једнако кратак суд, ако се тако може назвати, изнесен је поводом Светолика Ранковића и Боре Станковића који су, за разлику од Веселиновића и Глишића, унели у сеоске ликове извесну дубину и занимљивост (Пандуровић 1905а: 13). Приповетке са градском тематиком на челу са Симом Матавуљем, Бором Станковићем, Петром Кочићем, Ивом

³ Помиње се и Милован Глишић, нажалост не у бољем положају од Веселиновића. Обојици се замера на површности и непродубљености ликова које су према Пандуровићевим критеријумима важна одлика доброг дела.

Ћипиком у извесној мери су успешније, али далеко од беспрекорног. Сваком понаособ Пандуровић посвећује један омањи пасус, што већ довољно говори како је то прилично штуро за ваљано тумачење и давање оцене. Најоштрија критика тицала се дела Светозара Ћоровића јер је он: „писац који оно начело *писања ради писања* у највећој мери експлоатише“ (Пандуровић 1905а: 14). У наставку следи појашњење изнетог: „Ћоровићеви радови су, већином, безначајни, без идеје, без колорита којег, иначе, у приповеткама Станковићевим, Ћипиковим, Матавуљевим и Будисављевићевим има“ (Пандуровић 1905а: 14). Ипак, мора се рећи да је Пандуровић увидео и неколицину добрих страна поменутих писаца. У првом реду је скретање пажње на подручја које су у књижевности остали прилично запостављени: Босна и Херцеговина, приморје и „уметнички необрађени крајеви Српства“ (Пандуровић 1905а: 14), а приповетке писаца тих крајева представљају само обресе истинског приказа тих места, менталитета људи, уопште атмосфере која је присутна у тим срединама. Поред приповедака одређених тако да стоје једне наспрам друге (сеоске и градске), Пандуровић помиње ону врсту која се читалаштву, према његовом утиску, допада највише и која је заправо без икаквих изгледа да постане књижевно релевантна. Реч је о хумористичној и сатиричној приповеци чији су представници Стеван Сремац, Бранислав Нушић и Радоје Домановић.⁴ Врло је оштар Пандуровић поводом Сремца и Домановића:

за њих се може рећи да су један жанр који, сам по себи, није права уметност, спустили на ниво обичне лакрдије, уличне духовитости и баналних рефлексива. Сремац и Домановић нису приповедачи, то су више људи који имају ману да причају, да су својим расположењем, као и својим нерасположењем, досадни (Пандуровић 1905а: 14).

На крају дат осврт на стање драмске књижевности је такав да не предочава светлу прошлост, и што је горе, ни бољу будућност. Видљиво је да Пандуровић има искуство читања драма судећи према ауторима које помиње, али нам делује да није до краја у праву са мишљењем да се готово истоветне ствари налазе код Јоакима Вујића (као творца драме српске

⁴ Радоје Домановић страдао је, такорећи, и под пером Димитрија Фртунића (Витошевић 1985: 331).

књижевности) и Бранислава Нушића⁵ (творца модерне драме) (Пандуровић 1905а: 15), тиме сугеришући да у књижевности није дошло до нарочитог развоја. Само делимично похвалне речи намењене су Иву Војновићу, конкретно његовој *Дубровачкој трилогији*: „поетско дело, импресивно, и епско у својој приличној скучености, писано отменим стилем“ (Пандуровић 1905а: 25). Међутим, Војновић поред утиска лепог који оставља својим писаним делима, сувише се посвећује томе да импресионира чула читаоца, а мање да оствари „емотивни елеменат правих уметничких дела“ (Пандуровић 1905а: 25) и то је оно што доприноси мањем квалитету његовог стварања.

Када пише о драмској књижевности, Пандуровић инсистира на оригиналности, онеме што је пресудно (како за прозу, тако и поезију) за добро уметничко дело. Тако увиђа да је највећи проблем драмских писаца изостанак идеја, па следствено томе превелико ослањање на постојеће изворе попут историје (догађаји, личности) чиме се у првом реду одликују драме Драгутина Илића и Милоша Цветића. Њихов слаб квалитет сличан је оном који проналазимо и код Нушића, Глишића, Љубомира Петровића Љубинка за чије се драме додаје да су лакрдије о којима не треба нарочито говорити (Пандуровић 1905а: 25).

Након врло песимистичких погледа на стање српске књижевности, Пандуровић ипак види светлу тачку, и то у поезији. Права поезија, према његовом мишљењу, започиње са Војиславом Илићем после којег се наставио плодан и успешан период захваљујући раду и радовима Милорада Митровића, Алексе Шантића, Стевана П. Бешевића, Јелене Димитријевић, Петра Протића Сокољанина, Авде Карабеговића. Међутим, тек од двадесетих година XX века поезија постаје оно што Пандуровић сматра истинском уметношћу, а то значи да субјективност постаје њено главно својство, па настаје такозвана „лирика унутрашњег живота“ (Пандуровић 1905а: 26). Тако се коначно наводе имена Милана Ракића, Светислава Стефановића, Јована Дучића, што је очекивано, и два имена која су заслужила своја места поред главних представника модерне. То што је

⁵ Нушићу је упућен приговор на рачун његове неинвентивности или мање оригиналности примећених у данас мање познатим драмама *Тако је морало бити* и *Пучина* (Пандуровић 1905а: 15). Ово је још један доказ о Пандуровићевом инсистирању на потреби нечега новог у делу.

Пандуровић поменуо Стевана Луковића и Даницу Марковић⁶ (конкретно њену прву збирку песама *Тренуци* објављену 1904. године) значи да у улози критичара није пристрасан и наклоњен искључиво канонском, већ да је, пре свега, окренут вишестраном и темељном читању. Нарочито то важи када се има на уму да је Даница Марковић поменути збирку објавила непуних годину дана пре него што је критика о њој написана. Крајње је занимљиво колико је Пандуровић благонаклон према књижевном раду Луковића, данас готово заборављеног песника који је преминуо врло рано, не стигавши да своје песме, обједињене у књизи, објави. То су учинили постхумно, његови пријатељи и Јован Скерлић 1903. године. Иако Пандуровић тврди да та поезија има потенцијала, он је искрен када каже да није могуће приписати му велики значај с обзиром на више него скроман опус од двадесет и девет песама колико их се нашло у поменутом издању (*Песме Стевана Луковића*, 1903, Београд: Штампарија Светозара Николића). Када је Скерлић 1914. штампао *Историју нове српске књижевности* у њој су се нашли сви ови аутори. У време када Пандуровић делује као критичар и када, уосталом, пише овај текст, Ракић, Даница Марковић, Светислав Стефановић, практично сви сем Шантића, млади су аутори и представљају новину тадашње књижевне сцене, па им се може разумети манир почетника и извесне мањкавости, и тога је Пандуровић био свестан јер је осетио да се иза свега тога крије леп потенцијал који може и тек треба да се развије. Но, управо у тој тачки налази се још један проблем српске књижевности. Први, већ познати, материјална условљеност која одређује природу (не)квалитетне књижевности, и други, „морални утицај критике“ (Пандуровић 1905а: 37) која суштински и не постоји. За Пандуровића је критика, као и писање, више посао који се обавља из практичних разлога, а не из виших побуда које би подразумевале поменути морал. Први књижевни критичар којег је поменуо јесте Љубомир Недић, који се уједно сматра зачетником модерне српске критике, прилично фасциниран његовом способношћу да обједини импресију са логиком, а то је оно без чега се критика не може замислити (Пандуровић 1905а: 38). Такав спој, испољио се кроз садржај његове критике и стил којим је писао, а подразумевао је јасну и прецизну структуру текста који није био одраз личних утисака, већ научношћу и аргументима поткрепљена анализа чија релевантност и јесте проистекла из тог оквира.

⁶ Иначе, Даница Марковић је објављивала поезију и прозу у часопису *Покрет* који је, подсећамо, између осталих, покренуо и Сима Пандуровић.

Заправо је његова научност оно најбоље што одликује његово бављење књижевношћу, а то је увидео и Сима Пандуровић. Стил који он хвали заправо је тај чувени београдски стил, а одушевљење које је владало у ондашњим књижевним круговима није заобишло ни нашег песника. После Недића, Пандуровић није осећао одушевљење поводом критике која је, истина, у то време настајала, пре свега због великог удела личног, управо онога што се код Недића није могло наћи. Према ономе како се кроз свега пар реченица осврнуо на рад Богдана Поповића, са не тако позитивним настројством, делује да Пандуровић корене свога подозрења има у ономе где је његов отклон и више него очигледан, у личном. Није било лако стајати поред човека који је већ тада на челу *Српског књижевног гласника* значао ауторитет у ондашњој критичкој мисли. Разумљиво или не, оно остаје као чињеница поред оне да о Јовану Скерлићу нема ни гласа.

У самом закључку подуже критике збуњује то што се у њему, условно речено, Пандуровић обраћа младим писцима, сугеришући потребу да се њихова слобода и самопоуздање покрену, због тога што праве критике нема, па нема ни могућности да их научи доброме и усмери на прави пут, а све време остаје заговорник идеје о потреби квалитетне књижевности која тешко може да се одликује том особиним без ауторитета и сугестија темељених на знању и искуству.

Чини нам се да је читава критика заправо траг онога што се могло из ње развити, али није. У целисти, остаје утисак незадовољства, па чак и суптилног бунта против владајућег књижевног расположења. Згодно је поменути, због тога, заједнички текст чланова уредничког одбора *Књижевне недеље* у претпоследњем броју. Наслов *Status quo* сугестивно је већ одредио природу тог текста. Наиме, бунт који је осетан код Пандуровића заправо је жеља за радикалним променама која стоји насупрот тренутној тежњи да стање остане непромењено, иако је проблематично и претеће по бољу будућност српске књижевности. Дистинктивно разликујући велике и мале књижевности, јасно је у коју од ове две је сврстана српска. Онима који би желели да утичу на промене смета то што је, нажалост, покретач радњи већином материјалне природе, то што писци нису дорасли ономе што захтева квалитетна литература, и свакако политичност. Када се узму у обзир ови, свакако незанемарљиви фактори, постаје јасно да књижевност не може да напредује у правцу уредничке замисли. Има претеране оштрине у гледишту да у српској књижевности „нема ниједног слободног и јачег талента“ (Уредништво 1905: 98), те верујемо да се таквим мишљењем желело уствари

подстаћи отварање свести о неопходности преобликовања општег статуса књижевности.

Драгиша Витошевић (1985: 332) је у оквиру своје студије „Модернистичка ‘Књижевна недеља’“ захваљујући ставу и препознатљивом стилу главног уредника, закључио да се Сима Пандуровић крије иза псеудонима Ј. Лазаревић. У рубрици „Критике“, постоји текст о Светиславу Стефановићу потписан тим именом где се крајње похвално говори о његовом преводном раду, као и његовој збирци *Песме, оригиналне и преведене* (књига I из 1903. године и књига II из 1904.) која поседује све поетске елементе. Наводе се стихови којима се поткрепљује оно што је теоријски изнето. Текст је важан зато што ће Пандуровић поновити своје две важне мисли, раније уобличена убеђења. Једно, да је песницима потребна што већа слобода, односно тренутака када ће током писања бити „под утицајем самих себе“ (Лазаревић 1905: 59), и друго, да је потребно имати идеју у делу (којом српска књижевност оскудева). Доследност према тим начелима указивала се као Пандуровићев својеврстан програмски став. Стефановић, судећи према ономе што се каже у критици, и те како је умео да унесе новине у поетско стваралаштво, чиме је очигледно и задовољио друго начело. Осим тога, писање под сопственим утицајем који је заправо добро познати појам субјективизма, осетан у његовим песмама, такође је заслужан за његов квалитет. Зато је он за аутора критике добар песник.

*

Премда није реч о опширним аналитичким судовима, ипак су критике Симе Пандуровића објављене у *Књижевној недељи* разумни судови, сасвим солидно поткрепљени. Тумачења, примедбе, па и похвале дотакле су многе прозаисте и песнике, као и драмске писце, тако да је Пандуровић у тој врсти обраћања смео, али не и бескрупулозан. Те су критике плод тежњи ка објективном сагледавању, уз свесност о потреби бирања речи, тако да се не остане само на њима, већ да темељ постоји на чињеницама.

Чини нам се оправданим рећи да се Сима Пандуровић водио начелима Богдана Поповића, његовим настојањем да се поставе естетска начела као основно мерило вредности дела, на неки начин запостављајући контекст и социјални карактер написаног, уверен да је књижевност вредна само онда када постоји ради себе, односно када писац нема други разлог и повод за писање, осим књижевни.

Улога Пандуровића као критичара постављена је са врло јасним циљем: да прикаже истинско стање књижевности, а оно је врло неповољно, и да указивањем на то, утиче на промену ствари. Изнад свега, иако обимом невелики, критички текстови Симе Пандуровића износе нове појединости у вези са његовим радом на пољу књижевности, разоткривајући ону мање познату страну која је остала потиснута под његовом поезијом, а коју не би ваљало запоставити.

ЛИТЕРАТУРА

- Витошевић, Д. (1985). Модернистичка 'Књижевна недеља'. У Палавестра, П. (уред.), *Српски симболизам: типолошка проучавања* (стр. 327–337). Београд: Српска академија наука и уметности.
- Вл. (1907). Милорад М. Петровић, српски пјесник. *Босанска вила: лист за забаву, поуку и књижевност*, XXI(1), 15. 1. 1907, 1–2.
- Лазаревић, Ј. [Пандуровић, Сима]. (1905). Светислав Стефановић. *Песме, оригиналне и преведене. Књижевна недеља*, I(16), 23. 1. 1905, 44–46; I(17), 30. 1. 1905, 58–60; I(20), 20. 2. 1905, 95.
- Пан. С. (1904а). Лабудова песма – О туђем хлебу. *Књижевна недеља*, I(1), 10. 10. 1904, 11–12.
- Пандуровић, С. (1904б). Крај алковна. *Књижевна недеља*, I(2), 17. 10. 1904, 15.
- Пандуровић, С. (1904в). Милорад М. Петровић. *Књижевна недеља*, I(3), 24. 10. 1904, 25–26.
- Пандуровић, С. (1904г). Милорад Гавриловић. *Књижевна недеља*, I(9), 5. 12. 1904, 97–99.
- Пандуровић, С. (1904д). Мртви Пламенови. *Књижевна недеља*, I(12), 26. 12. 1904, 134–136.
- Пандуровић, С. (1905а). О представницима данашње српске књижевности. *Књижевна недеља*, I(13), 2. 1. 1905, 1–2; I(14), 9. 1. 1905, 13–15; I(15), 16. 1. 1905, 25–26; I(16), 23. 1. 1905, 37–38.
- Протић, П. (1991). 'Књижевна недеља'. *Зборник Матице српске за књижевности језик*, XXXIX(2), 253–261.
- Уредништво. (1904). Наша реч. *Књижевна недеља*, 1, 10. 10. 1904, 1–2.
- Уредништво. (1905). Status quo. *Књижевна недеља*, I(21), 6. 3. 1905, 97–98.
- Шопенхауер, А. (1905). О писању и стилу. *Књижевна недеља*, I(13), 2. 1. 1905, 10–11; I(14), 9. 1. 1905, 21–22; I(15), 16. 1. 1905, 35–36.

Tešić, G. (1991). Avangarda kao kompromitovanje književnosti (Kritički stavovi Sime Pandurovića). U Tešić, G. *Srpska avangarda u polemičkom kontekstu: (dvadesete godine)* (str. 61–83). Novi Sad: Svetovi, Beograd: Institut za književnost.

Jovana L. Vojvodić

SIMA PANDUROVIĆ AS A CRITIC IN THE MAGAZINE *KNJIŽEVNA NEDELJA*

Summary

From the beginning of publication of the magazine *Književna nedelja*, Sima Pandurović ordinarily published articles in the field of literary and, to a lesser extent, theater criticism, as well as his poetic compositions. Pandurović's presence in the magazine, however, implied three important designations, the first of which, the role of editor, is probably less well known in relation to his poetic and critical work. These fields of action, with their cooperation, actually made his literary activity to be expanded and additionally more complex, which makes it possible to see Pandurović's character in the history of Serbian literature more fully, and the work will try to shed light on it.

Key words: Sima Pandurović, *Književna nedelja*, criticism, editing, poetry

